

Marokkaans-Nederlandse Jongens in gesprek

*Een onderzoek naar disclosure in de
gespreksvoering tussen
Marokkaans-Nederlandse jongens
met hun reclasseringsambtenaar*

Naam: Loes Jager

Studentnummer: 3028666

Masteronderzoek Jeugdstudies

Universiteit Utrecht

Begeleider: Prof. Dr. C.H.J.C van Nijnatten

Tweede beoordelaar: Dr. V.P.J. Duindam

Datum: 21-06-10

Samenvatting

Inleiding Marokkaans-Nederlandse jongens zijn oververtegenwoordigd in de jeugdcriminaliteit. Deze jongens doorlopen vaak een traject bij de jeugdreclassering. Gedurende dit traject probeert de jeugdreclasseringsambtenaar door middel van gesprekken een gedragsverandering tot stand te brengen bij elke individuele jongen. Een belangrijke voorwaarde voor de gedragsverandering is dat de jongen op zijn eigen gedachten, gevoelens en intenties reflecteert. Wat hij kan doen door middel van het onthullen van persoonlijke informatie tijdens gesprekken, ook wel *disclosure* genoemd.

Methode Er zijn zestien gesprekken tussen jeugdreclasseringsambtenaren en Marokkaans-Nederlandse jongens in de leeftijd van 14 t/m 18 jaar geanalyseerd aan de hand van vragen die tijdens de gesprekken zijn gesteld. De vragen zijn onderverdeeld in de categorieën reflectief of niet-reflectief en open of gesloten. Er is gekeken naar welk soort vragen de meeste *disclosures* opleveren en of de leeftijd van de Marokkaans-Nederlandse jongen een rol speelt. Ook is onderzocht of de sekse van de ambtenaar invloed heeft op het aantal *disclosures*.

Resultaten De meeste *disclosures* worden vertoond als er open en reflectieve vragen worden gesteld en hoe ouder de Marokkaans-Nederlandse jongen is hoe meer *disclosures* er worden vertoond. De sekse van de ambtenaar lijkt geen invloed te hebben op het aantal *disclosures*.

Conclusie en discussie Er kan geconcludeerd worden dat open en reflectieve vragen de meeste *disclosures* opleveren tijdens gesprekken met Marokkaans-Nederlandse jongens in de leeftijd van 14 t/m 18 jaar. Ook is er een positief verband tussen de leeftijd van de jongen en het aantal *disclosures*. Verder onderzoek moet uitwijzen of dit verband het resultaat is van een toenemend zelfvertrouwen naarmate de jongen ouder wordt. Ook de combinatie van reflectieve en open vragen zal systematischer onderzocht moeten worden.

Trefwoorden: Disclosure, reflectieve vragen, niet-reflectieve vragen, gesloten vragen, open vragen, Marokkaans-Nederlandse jongens, jeugdreclassering.

Inleiding

Marokkaans-Nederlandse jongens staan bij het publiek ook wel bekend als lastpakken, zij zouden voor veel overlast zorgen. Jongens van Marokkaans-Nederlandse afkomst, ofwel zelf geboren in Marokko ofwel één of beide ouders geboren in Marokko, zijn oververtegenwoordigd in de jeugdcriminaliteit (Stevens, Veen & Vollebergh, 2009; Krechtig, 2007). Deze probleemjongeren komen vaak in de reclassering terecht. Het belangrijkste doel van de reclassering is het verkleinen van de kans op recidive.

Een onderdeel van het reclasseringstraject bestaat uit gesprekken tussen de jeugdreclasseringsambtenaar en de jongere. Wat deze gesprekken bijzonder maakt is de context waarin dit plaatsvindt, namelijk in een gedwongen context. De meeste jongeren zijn door de rechter gedwongen en de jeugdreclasseringsambtenaar moet daarom alles rapporteren over de jongeren (Vogelvang, 2005). In deze gesprekken houdt de jeugdreclasseringsambtenaar toezicht op de jongere en controleert de jongere.

De jeugdreclasseringsambtenaar heeft twee functies, een juridisch en een pedagogische. Juridisch, omdat hij of zij alles wat te maken heeft met de jongere moet rapporteren, en pedagogisch, omdat hij of zij de jongere handvaten toe reikt zodat de jongere in staat is om zaken in zijn leven zelf te organiseren. Deze pedagogische kant heeft als doel het bevorderen van *empowerment*: een proces waarbij individuen of groepen meer grip krijgen op situaties en gebeurtenissen die een belangrijke rol spelen in hun leven. (Delahaij, 2004).

Om deze grip op hun eigen leven te vergroten is het van belang dat de jongere inzicht krijgt in zijn eigen intenties, gedachtes, gevoelens en ideeën. Door middel van onthullen van persoonlijke informatie, ook wel *disclosure*, kan de jongere hier inzicht in krijgen. Dit inzicht is een voorwaarde om zaken in zijn of haar leven aan te pakken. De jongere krijgt dan de mogelijkheid om zaken die een belangrijke rol spelen in zijn leven zelf aan te pakken.

Dit onderzoek gaat over de gespreksvoorwaarden waaronder *disclosure* tot stand komt. Dit leidt tot de volgende vraag:

“Hoe kan de jeugdreclasseringsambtenaar disclosure bevorderen in de gesprekken met de Marokkaans-Nederlandse jongen en welke factoren spelen hierbij een rol?”

Theoretische verdieping

In dit onderzoek staat *disclosure* centraal. (*Self-*)*Disclosure* is een proces waarbij mensen verbaal onthullingen over zichzelf doen tegenover anderen (Tardy & Dindia in: Hargie, ed., 2006). Het belangrijkste doel van *disclosure* voor een Marokaans-Nederlandse jongen in een reclasseringstraject is dat de jongen op zijn eigen intenties, gedachtes, gevoelens en ideeën reflecteert. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het bewerkstelligen van een gedragsverandering.

Het proces van *disclosures* is niet vastomlijnd, meerdere aspecten en factoren spelen een rol waardoor *disclosure* in verschillende situaties anders kan verlopen. De mate van *disclosure* is afhankelijk van allerlei aspecten zoals, relaties, wederkerigheid, sociale afstand en machtsverhouding. Ook spelen de eventuele gevolgen van *disclosures*, de risico's en de kwetsbaarheid, een rol, omdat dit resulteert in het afwegen van het wel of niet vertonen van *disclosure*. Kenmerken van de gesprekspartners zoals de culturele achtergrond, leeftijd en sekse hebben ook invloed op *disclosure*. Ten slotte is de manier van het ontlocken van *disclosures*, zoals het stellen van vragen, een belangrijke factor die de mate van *disclosure* bepaald.

De bovengenoemde aspecten en factoren beïnvloeden elkaar ook onderling omdat de cultuur bijvoorbeeld de mate van kwetsbaarheid bepaald. Hieronder wordt eerst dieper ingegaan op de bovengenoemde aspecten en factoren die invloed hebben op *disclosure*. Daarna zullen de hypotheses van dit onderzoek worden gepresenteerd.

Aspecten van een *disclosure*

Relatie en wederkerigheid

De relatie tussen de hulpverlener en de jongere kan worden vergeleken met de therapeut-cliënt relatie. Hill en Knox (2001) omschrijven *disclosure* voor deze relatie als volgt: verbale onthullingen die de therapeut opzettelijk over zichzelf vertelt. *Disclosure* van de jongere is cruciaal voor de hulpverlener om inzicht te krijgen in het gedrag, intenties en gevoelens van de jongere. In de literatuur wordt er een onderscheid gemaakt tussen twee soorten *disclosures* die betrekking hebben op deze relatie: *factual disclosure* en *self-involving disclosure*. Bij *factual disclosure* onthult de therapeut persoonlijke informatie. Bij *self-involving disclosure* onthult de therapeut gedachtes of gevoelens over de cliënt of de therapie (Knox, Hess, Petersen & Hill, 1997 in: Botrill, Pistrang, Barker & Worrell, 2010). In het geval van de

reclassering kan er gesteld worden dat er sprake is van de *self-involving disclosure* vanuit de hulpverlener, de hulpverlener zal alleen zijn gedachtes betreffende de jongere onthullen. Het is voor de hulpverlener niet relevant om over zichzelf te vertellen, maar voor de jongere wel. Daarom zullen beide typen van *disclosure* opgaan voor de jongere. De relatie tussen therapeut en cliënt is niet hetzelfde als die van de hulpverlener en jongere, aangezien er in het laatste geval sprake is van een gedwongen context.

Een goede relatie van begin af aan tussen hulpverlener en de jongere leidt tot een betere uitkomst van de therapie (Gillespie, Smith, Meaden, Jones & Wane, 2004). Om deze band te bewerkstelligen vertellen mensen persoonlijke informatie en dit creëert een sfeer waar ook een ander uitgenodigd wordt om te praten. Simmel (1992 in: Hoof & Ruysseveldt, 2004) stelt dat inter-persoonlijke relaties worden gerangschikt naar de hoeveelheid persoonlijke informatie die iemand vertelt tegen de ander. Hetzelfde geldt voor *disclosure*, door middel van het delen van geheimen of persoonlijke informatie wordt er een band opgebouwd (Leaper, Carson, Baker, Holliday & Myers, 1995). Wederkerigheid is hierbij een centraal begrip, er vindt namelijk een uitwisseling plaats van geheimen of onthullingen. De mate van de wederkerigheid hangt af van de soort relatie tussen personen, of het gaat om een zakelijke relatie of om een persoonlijke relatie. Bovendien voor de één is het onthullen van persoonlijke informatie noodzakelijker dan voor de ander, dit hangt af van de persoonlijkheid en de situatie.

Sociale afstand en machtsverhouding

De relatie tussen de hulpverlener en de jongere geeft een sociale afstand en een machtsverhouding weer. De sociale afstand en de machtsverhouding zijn bepalend voor de mate van *self-disclosure* (Tardy & Dindia, 2006). Tardy en Dindia (2006) geven om dit te illustreren het voorbeeld van een sollicitatiegesprek. In deze situatie is er sprake van een scheve machtsverhouding, de geïnterviewde is ondergeschikt aan de interviewer. Het is voor de interviewer niet noodzakelijk om persoonlijke onthullingen te doen om de geïnterviewde aan het praten te krijgen. Daarentegen zal de geïnterviewde zichzelf van zijn of haar beste kant willen laten zien en is de kans op sociaalwenselijke onthullingen groter. Dit kan ook opgaan voor de situatie tussen de hulpverlener en de jongere. De jongere zal zich van zijn beste kant willen laten zien, om zo aan te kunnen tonen dat het goed gaat en misschien om een positieve

waardering te krijgen. De jongere zal trachten om te voldoen aan de verwachtingen die aan hem gesteld zijn.

Gevolgen van een *disclosure*

Risico's en kwetsbaarheid

Disclosure is echter niet zonder gevaar, teveel of te weinig openheid kan leiden tot spanningen tussen de jeugdreclasseringsambtenaar en de jongere. De *Communication Boundary Management theory* (Petronio, 1991 in: Tardy & Dindia, 2006) sluit hierbij aan en stelt dat individuen grenzen in hun communicatie moeten afbakenen om zo een balans te maken tussen de mate van onthullingen en privacy. Het basisidee van deze theorie is dat het onthullen van persoonlijke informatie risicovol is, omdat iemand zich kwetsbaar opstelt als diegene aspecten over zichzelf onthult. Zoals eerder genoemd moet de jeugdreclasseringsambtenaar alles rapporteren wat er in deze gesprekken plaatsvindt aan de raad van Kinderbescherming (Vogelvang, 2005). De jongere is hierdoor kwetsbaar en loopt een risico, aangezien de gesprekken niet vertrouwelijk zijn. Voor de hulpverlener geldt dat als hij of zij iets onthult, hij of zij zichzelf in een kwetsbare positie manoeuvreert (Goldstein, 1997). Deze informatie is ook niet relevant voor de voortgang van het gesprek en daarom is de kans op een *disclosure* vanuit de hulpverlener klein.

Er werd al gesteld dat voor zowel de hulpverlener als voor de jongere het van belang is dat gezichtsverlies wordt voorkomen. Het behouden van iemands eigen 'gezicht' of andermans 'gezicht' wordt door Goffman (1955 in: Houtkoop & Koole, 2000) en later Brown en Levinson (1987) gezien als de grondslag van communicatie, ook wel de *beleefdheidstheorie*. Zij gaan er vanuit dat mensen enerzijds gesteld zijn op privacy en dan ook met rust gelaten willen worden en anderzijds behoefte hebben aan erkenning en affectie (Houtkoop & Koole, 2000).

Kenmerken van de gesprekspartners

Culturele achtergrond

Ting-Toomey (1998) stelt in de *face negotiation theory* dat in iedere cultuur andere regels gelden om gezichtsverlies te voorkomen. Zij veronderstelt dat er een mogelijkheid voor een conflict kan ontstaan als mensen er andere gedragsregels op

na houden om hun gezicht te behouden. Zij baseert het verschil van culturen op het onderscheid van Hall (1976 in: Gudykunst, et al., 1996; Griffin, 2006; Shadid, 2000). Hij maakt een onderscheid tussen *low-context* communicatie, een directe en expliciete wijze van communiceren en *high-context* communicatie, een indirecte en impliciete wijze van communiceren. Hij stelt dat mensen beide vormen hanteren, maar dat één vorm de overhand heeft en dit hangt van de betreffende cultuur af. *Low-context* communicatie wordt vaak gekoppeld aan een individualistische cultuur, zoals in Amerika en West-Europa. *High-context* cultuur wordt gekoppeld aan een collectivistisch cultuur, zoals in Marokko en China. Dit zou kunnen betekenen dat de jongere van Marokkaanse afkomst een *high-context* communicatie erop nahoudt en de hulpverlener een *low-context* communicatie. Hierdoor zou er eventueel miscommunicatie kunnen ontstaan, waardoor het geven van *disclosures* bemoeilijkt wordt.

Uit onderzoek blijkt dat deze laatste veronderstelling niet wordt ondersteund door de praktijk. In het onderzoek van Schouten (2008) naar voorkeuren voor communicatiestijlen onder Nederlanders, Turken en Marokkanen komt naar voren dat Marokkanen een minder sterke voorkeur hebben voor een directe communicatiestijl in tegenstelling tot Nederlanders of Turken. Maar, dat zowel Marokkanen als Turken een minder sterke voorkeur hebben voor een indirecte en impliciete communicatiestijl. Uit het onderzoek van Schouten (2008) blijkt dat het zelfbeeld en de waarden sterker samenhangen met een communicatiestijl dan etnische afkomst dit doet. Een verklaring hiervoor kan zijn dat adolescenten van Marokkaanse afkomst in verschillende contexten andere waarden belangrijk vinden (Oosterwegel & Vollebergh, 2003). Een eventuele miscommunicatie hoeft dus niet per se plaats te vinden.

Sekseverschillen

Een ander cultuurverschil kan er wel voor zorgen dat in de ene situatie de jongere meer onthult dan in de andere, namelijk door de sekse van de hulpverlener. Volgens Hofstede (1994 in: Shadid, 2000; Griffin, 2006) is een belangrijk dimensie het onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke culturen. In mannelijke culturen bestaat er een sterkere rolverdeling dan bij een vrouwelijke cultuur. De Marokkaanse cultuur kan gezien worden als een meer mannelijke cultuur dan de Nederlandse cultuur. Hierdoor zou er gesteld kunnen worden dat Marokkaans-Nederlandse jongens die nog veel waarde hechten aan hun Marokkaanse afkomst en vasthouden

aan traditionele rolpatronen meer hun best zullen doen om hun 'gezicht' te redden tegenover een man dan tegenover een vrouw. Tegenover een man zou een onthulling sneller tot gezichtsverlies leiden dan tegenover een vrouw.

Er zal in dit onderzoek daarom ook worden gekeken naar de verschillen tussen de *disclosure* van Marokkaans-Nederlandse jongens tegenover hun vrouwelijke en tegenover hun mannelijke jeugdreclasseringsambtenaar. In het voorgaande stuk is er al gesteld dat jongens wellicht meer bereid zijn om hun 'gezicht' te verliezen tegenover een vrouwelijke jeugdreclasseringsambtenaar, vanwege cultuurverschillen. In veel andere onderzoeken worden sekseverschillen bij *self-disclosure* meegenomen. Dindia en Allen (1992) vergeleken 205 studies waarbij sekseverschillen een rol spelen bij *self-disclosure*. De conclusie van deze meta-analyse is dat vrouwen meer onthullen dan mannen, maar dat de effectgrootte klein is ($d = .18$). Uit dit onderzoek blijkt ook dat deze onthullingen groter zijn als een vrouw met een vrouw praat ($d = .35$). Vrouwen onthullen meer tegenover een andere vrouw dan man tegenover man of vrouw tegenover man. In dit onderzoek wordt er alleen gekeken naar Marokkaans-Nederlandse jongens en zal in ieder geval één gesprekspartner man zijn.

Leeftijd

Een ander aspect dat een rol kan spelen in het ontlocken van *disclosure* is de leeftijd van de jongen. In het onderzoek van Papini, Farmer, Clark, Micka en Barnett (1990) is er een verschil in leeftijd gevonden, hoe ouder de jongeren zijn hoe meer *disclosure* zij vertonen. Er zou gesteld kunnen worden dat het vertonen van een *disclosure* aangeleerd moet worden. In het begin van deze paragraaf werd er al gesteld dat het vertonen van *disclosures* een communicatief proces is. Het zou dus kunnen dat deze vaardigheid door de jaren wordt aangeleerd. Dus hoe ouder de jongere, hoe meer ervaring hij of zij heeft om *disclosures* te vertonen. Sparks (1976 in: Papini, et al., 1990) heeft een positief verband gevonden tussen het zelfvertrouwen van de jongere en het onthullen van persoonlijke informatie. In het onderzoek van Engels, Finkenauer, Meeus en Dekovic (2000) komt naar voren dat oudere jongere meer zelfvertrouwen hebben. Dit zou kunnen betekenen dat hoe ouder de jongen hoe meer zelfvertrouwen en hoe meer hij of zij persoonlijke informatie onthuld.

Het ontlocken van *disclosures*

Vragenstellen

Er kan dus gesteld worden dat het onthullen van persoonlijke informatie niet zonder risico is en als een delicate kwestie kan worden beschouwd. Toch zijn *disclosures* belangrijk voor de jeugdreclasseringsambtenaar, omdat de jongere zo op zijn eigen gedachtes, intenties, gevoelens en ideeën reflecteert en zo kan de jongere gecontroleerd worden. Het doel van deze gesprekken is immers dat de jongere niet terugvalt in zijn oude gedrag. Ondanks dat Tardy en Dindia (2006) stellen dat *self-disclosure* een krachtig middel is om informatie te verkrijgen van de ander, is het in het geval van de hulpverlener en de jongere riskant. De hulpverlener kan in een kwetsbare positie terechtkomen door het onthullen van persoonlijke informatie die voor de hulpverlener niet relevant is. Daarom zal de hulpverlener op een andere manier informatie moeten verkrijgen van de jongere, zoals door het stellen van vragen.

Het stellen van vragen is een belangrijk aspect van conversaties (Trenholm, Jensen, 2004; Dickson, Hargie, 2006). De functie van vragen is zowel het verkrijgen van informatie als het verstrekken van informatie (Dickson, Hargie, 2006). De hulpverlener probeert via een gesprek informatie te verkrijgen en dit kan de hulpverlener doen door een aantal vragen te stellen. Eerder in dit hoofdstuk is het sollicitatiegesprek als voorbeeld genomen, ook hier wordt er gebruik gemaakt van vragen om er achter te komen of diegene de juiste is voor de baan. Vragen kunnen op verschillende manieren worden toegepast. Dit is afhankelijk van de situatie en het onderwerp van het gesprek. In dit onderzoek worden er vier soorten vragen onderzocht: reflectieve open vragen, reflectieve gesloten vragen, niet-reflectieve open vragen en niet-reflectieve gesloten vragen.

Hypotheses

Aan de hand van bovenstaande theorie zijn de volgende hypothesen opgesteld:

1. Marokkaans-Nederlandse jongens vertonen meer *disclosure* tegenover een vrouwelijke dan tegenover een mannelijke jeugdreclasseringsambtenaar.
2. Hoe ouder de Marokkaans-Nederlandse jongen is hoe meer *disclosure* hij vertoont.

3. Marokkaans-Nederlandse jongens vertonen meer *disclosure* na het stellen van reflectieve open vragen dan na het stellen van andere soorten vragen.

Methode

In de volgende paragraaf wordt de steekproef, de dataverzameling en de data analyse beschreven. De belangrijkste begrippen die centraal staan in dit onderzoek worden geoperationaliseerd en de manier waarop deze gemeten zijn in de gesprekken.

Steekproef

De steekproef bestaat uit twee groepen respondenten. De eerste groep bestaat uit een zestiental jongens van Marokkaanse afkomst. Zij zijn bijna allemaal geboren in Nederland, slechts één jongen is geboren in Marokko maar al op vroege leeftijd naar Nederland gekomen. Deze jongens zijn in de leeftijd van veertien tot en met achttien jaar en de gemiddelde leeftijd is zestien jaar. De begeleidingsduur van de jeugdreclassering varieert van twee maanden tot drie jaar. De tweede groep omvat de jeugdreclasseringsambtenaren die de eerste groep respondenten begeleiden. Deze groep bestaat uit negen vrouwen en zeven mannen. Zij zijn in de leeftijd van twintig tot en met vijftig jaar en de gemiddelde leeftijd is zevenendertig jaar. De ervaring die zij hebben als jeugdreclasseringsambtenaar varieert van één jaar tot twintig jaar.

Dataverzameling

Er is gebruik gemaakt van een zestiental gesprekken tussen Marokkaans-Nederlandse jongens met zowel mannelijke als vrouwelijke reclasseringsambtenaren. De duur van deze gesprekken varieert van ongeveer zeven minuten tot drie kwartier, de gemiddelde duur is vierentwintig minuten. Deze gesprekken zijn getranscribeerd aan de hand van het dramaturgisch model van Jefferson (1984). Deze transcripten vormen de basis van dit onderzoek.

Data analyse

Het doel van de gesprekken is om te voorkomen dat de jongen terugvalt in zijn delinquent gedrag. Een achterliggend idee van de jeugdreclassering is dat de kans op recidive wordt verminderd indien de jongere weloverwogen kiest voor een andere leefstijl. Om dat te bereiken is het belangrijk dat de jongen open en eerlijk praat

over persoonlijke zaken, overwegingen, intenties en dergelijke. Tegelijkertijd moet worden voorkomen dat de jongen enkel sociaal wenselijke antwoorden geeft waardoor een terugval minder zichtbaar wordt. De taak van de jeugdreclasseringsambtenaar is om zo eerlijk en betrouwbaar mogelijke informatie van de jongen te verkrijgen, om tot onthullingen over relevante overwegingen te komen.

Deze gesprekken zijn geanalyseerd aan de hand van welke vragen de jeugdreclasseringsambtenaren aan de Marokkaans-Nederlandse jongens stellen en hun antwoorden hierop. Er is voor gekozen om naar vragen te kijken en de antwoorden op deze vragen, omdat het stellen van vragen een manier is om expliciet en verbaal de ander de mogelijkheid te bieden om tot *disclosure* te komen. De vragen die de jeugdreclasseringsambtenaar heeft gesteld zijn ingedeeld in verschillende categorieën. Deze categorieën zijn opgesplitst in twee hoofdcategorieën, namelijk de inhoud van de vraag en de manier van het stellen van de vraag. Ten eerste wordt de inhoud van de vraag bepaald. Deze vragen kunnen niet-reflectief zijn of reflectief. Ten tweede wordt gekeken naar de manier waarop de vragen worden gesteld, dit kan gesloten of open zijn. Er is ook gekeken naar de antwoorden op de vragen als dit een *disclosure* is. Om dit goed te kunnen analyseren, zullen de belangrijkste begrippen worden geoperationaliseerd.

1. Inhoud van de vragen

Niet-reflectieve vragen

Bij niet-reflectieve vragen wordt er gevraagd naar feitelijke en praktische informatie. Het gaat om beschrijvende zaken, zoals '*Wanneer moet je voetballen?*'. Dergelijke vragen hebben betrekking op details en achtergrondinformatie en hebben tot doel bepaalde zaken te verduidelijken. Andere voorbeelden zijn: '*Wat heb je gister gegeten?*' en '*Wat gebeurt er tijdens het offerfeest?*'.

Reflectieve vragen

Bij reflectieve vragen wordt er gevraagd naar de gevoelens, meningen, waarden en normen van de geïnterviewde. Het doel van deze vragen is om de jongen bewust te maken van zijn eigen gevoelens, waarden en normen, mening en gevolgen van zijn gedrag. Een voorbeeld is de vraag '*Hoe gaat het met je?*'. Hierbij wordt gevraagd naar de gemoedstoestand van de jongen en wordt hij aangezet tot nadenken over zijn

eigen gedachtes en gevoelens. Andere voorbeelden zijn: *'Wat betekent de ramadan voor jou?' en 'Wat is nou belangrijk voor jou?'*.

2. Manier van stellen van de vragen

Gesloten vragen

Er zijn drie verschillende soorten gesloten vragen (Dickson, Hargie, 2006). Op de eerste soort gesloten vraag volstaat een antwoord met 'ja' of 'nee', zoals *'Vind je voetballen leuk?'*. De tweede soort gesloten vraag kan zo gesteld worden dat er verschillende antwoordcategorieën in de vraag aan bod komen, zoals *'Gaat het goed of slecht op school?'*. De antwoordcategorieën, 'goed' of 'slecht', zitten in de vraag besloten. Er wordt dus al een richting aan het antwoord gegeven. De laatste soort gesloten vraag is de identificatievraag. Hierbij gaat het om de identificatie van een persoon, plaats, tijd of gebeurtenis, zoals *'Wanneer hebben wij elkaar voor het laatst gezien?'*. Een kort antwoord is hier voldoende, namelijk *'vorige week'*.

Open vragen

In tegenstelling tot gesloten vragen wordt door het stellen van open vragen niet gestuurd naar een bepaald antwoord. Er is ook geen bepaalde verwachting aan het antwoord verbonden, zoals de vraag *'Hoe gaat het op school?'* laat zien. De jongen is vrij in zijn antwoordmogelijkheden en het antwoord van de jongen volstaat niet als hij alleen met 'ja' of 'nee' antwoordt. Hij zal op deze vraag een uitgebreider antwoord moeten geven. Ook de vraag *'Wat vind je leuk aan voetballen?'* is open, want er kan hier van alles op geantwoord worden. Ondanks een bepaalde mate van sturing door alleen te vragen naar de leuke aspecten van voetballen, is de jongen vrij in de invulling van het antwoord. Andere voorbeelden van vragen zijn *'Hoe kijk je tegen je straf aan?'* en *'Waarom ben je niet naar school gegaan?'*.

3. Antwoord in de vorm van disclosure

Disclosure is een proces waarbij mensen iets persoonlijks vertellen over zichzelf tegenover anderen. Dit kan door de geïnterviewde zelf geïnitieerd worden óf kan worden uitgelokt en een reactie zijn op *disclosure* door de interviewer. Dit ontlokken gebeurt in dit onderzoek door middel van het stellen van vragen. Een voorbeeld hiervan is *'Hoe is het?'* waarop *'Eigenlijk gaat het al een tijdje erg slecht met me'* geantwoord kan worden. Dit antwoord laat iets zien over hoe het met diegene gesteld is en wordt daarom als *disclosure* aangemerkt. Daarbij volstaan geen

antwoorden als 'ja' of 'nee', maar moet de geïnterviewde zelf een persoonlijke ervaring, gevoel, gedachte of mening noemen. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen verschillende *disclosures*. Elke vertelling van iets persoonlijks wordt als *disclosure* gezien.

Meetinstrument

Bovenstaande categorieën zijn gebruikt als meetinstrument. Er wordt naar deze categorieën gekeken om te onderzoeken welke soort vragen de meeste *disclosure* tot gevolg hebben.

Disclosure is als volgt gemeten: elke persoonlijke onthulling van de jongen in één gespreksbeurt wordt gezien als één *disclosure*. Als de *disclosure* door de jongen wordt herhaald in een andere gespreksbeurt wordt dit niet als een nieuwe *disclosure* gemeten. De jongen kan wel door middel van een antwoord op een andere vraag met nieuwe informatie komen die betrekking heeft op een voorgaande *disclosure*, dan wordt deze wel gemeten als een nieuwe *disclosure*. Elke vraag die de jeugdreclasseringsambtenaar heeft gesteld is per gespreksbeurt gecodeerd.

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen is er voor de indelingen een intercodeur-betrouwbaarheid bepaald. Dit is noodzakelijk, aangezien de categorieën niet heel precies kunnen worden gedefinieerd. Om de eventuele subjectiviteit te ondergraven zijn er twee gesprekken door twee andere personen gecodeerd. Deze gesprekken zijn met elkaar vergeleken wat betreft de mate van overeenkomst van reflectieve en niet-reflectieve vragen en van gesloten en open vragen en voor *disclosure*. De intercodeur-betrouwbaarheid voor reflectieve en niet-reflectieve vragen is 63% en voor gesloten en open vragen 74%, beide aspecten zijn vrij betrouwbaar.

Resultaten

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten gepresenteerd. Eerst wordt de belangrijkste achtergrondinformatie van de gesprekken in tabelvorm weergegeven. Daarna zullen de reflectieve en niet-reflectieve vragen, gesloten en open vragen, en *disclosure* aan de hand van fragmenten worden gepresenteerd. Deze categorieën worden daarna in verschillende tabellen weergegeven.

Achtergrondinformatie gesprekken

De onderstaande tabel bevat de belangrijkste achtergrondinformatie van de zestien gesprekken tussen de jeugdreclasseringsambtenaar (JR) en Marokkaans-Nederlandse jongen (M):

Tabel 1 *Achtergrondinformatie van de gesprekken*

	<i>Duur (Min)</i>	<i>Leeftijd M</i>	<i>Geslacht JR</i>	<i>Leeftijd JR</i>
1	14.54	15	Man	36-40
2	6.47	14	Man	26-30
3	18.37	15	Vrouw	36-40
4	33.48	18	Vrouw	26-30
5	15.59	15	Vrouw	26-30
6	13.56	16	Vrouw	36-40
7	12.27	14	Man	46-50
8	25.48	16	Man	51
9	16.02	17	Man	36-40
10	16.04	18	Vrouw	20-25
11	41.08	15	Vrouw	36-40
12	20.05	15	Vrouw	46-50
13	29.14	15	Man	20-25
14	25.46	18	Man	46-50
15	47.21	14	Vrouw	41-45
16	44.23	17	Vrouw	31-35

De gespreksonderwerpen zijn divers, zowel persoonlijke onderwerpen als wat meer zakelijke onderwerpen komen aan bod. De gesprekken over persoonlijke onderwerpen gaan onder andere over hoe de Marokkaans-Nederlandse jongen tegenover vrouwen staat en de manier waarop de Marokkaans-Nederlandse jongen

omgaat met zijn geloof. De gesprekken over zakelijke onderwerpen gaan onder andere over het regelen van studiefinanciering en het zorgen voor een vrijetijdsbesteding. Sommige gesprekken vinden plaats in het begin van het reclasseringstraject en sommige aan het einde. De fase van het reclasseringstraject waarin het gesprek plaatsvindt kan een rol spelen in het ontlokken van *disclosure*, in het ene gesprek zal *disclosure* een belangrijker doel zijn dan in een ander gesprek.

Soort vragen en disclosure in de gesprekken

Hieronder volgen een aantal fragmenten die laten zien hoe de belangrijkste begrippen zijn gemeten.

Fragment 1 *Gesprek 7. Voorbeeld van niet-reflectieve vragen*

- 145 JR: ((Schrijft)) (5.7)
- 146 >Volgende week maandag< is de ramadan afgelopen
- 147 geloof ik ↑hè.
- 148 M: Ja ehh maandag of zondag.
- 149 JR: Zondag of maandag.
- 150 M: Ja.=
- 151 JR: =Dat is nog (.) niet precies bekend.
- 152 M: Nee.
- 153 JR: Wanneer weet je ↑DAT.
- 154 M: Eén dag daarvoor.=
- 155 JR: =Eén dag daarvoor. °Oké.° Dus waarschijnlijk zien wij
- 156 elkaar volgende week nog een keer, eind van de week.
- 157 M: Ja: a is goed.

In bovenstaand fragment gaat het gesprek over iets zakelijks of praktisch. De jeugdreclasseringsambtenaar begint met een gesloten vraag (146). Na drie gesloten vragen, stelt de jeugdreclasseringsambtenaar nog een laatste gesloten vraag (153), dit is een identificatievraag. In dit fragment komt geen *disclosure* voor omdat de

jongen niks over zichzelf vertelt, maar over iets algemeen namelijk wanneer de ramadan is afgelopen.

Onderstaand fragment gaat over de verschillende opvattingen van de jongen en zijn broer over het dragen van traditionele kleding.

Fragment 2 *Gesprek 11. Voorbeeld van reflectieve vragen*

- 371 JR: Nog niet, nee. .hh Ehmm hoe, hoe denk je dat dat komt
- 372 dat jullie daar (.) verschillend mee omgaan. Waar heeft
- 373 dat volgens jou mee te maken. (1.6)
- 374 M: Ik weet niet, ik heb gewoon het lef om dat aan te
- 375 trekken, veel mensen hebben het lef niet, denk ik (1.1)
- 376 JR: En ↑jij wel.
- 377 M: ((Knikt))
- 378 JR: Hmmhmm. Kun je dat ↑uitleggen wat je daar precies
- 379 mee bedoelt?
- 380 M: Ja: a (.) misschien thuis sommige kunnen niet tegen hoe
- 381 er naar hun toe wordt gekeken (.) sommige zijn bang dat
- 382 ehh dat er wordt gediscrimineerd. (0.5) Mij interesseert
- 383 het eigenlijk niks hoe mensen er daar mee omgaan.
- 384 ((kucht)) Ik trek het gewoon aan, klaar

De jeugdreclasseringsambtenaar stelt een open vraag (371-373) om de mening van de jongen te horen. Het antwoord van de jongen (374) is een *disclosure*, hij geeft zijn eigen ideeën weer met betrekking tot het dragen van traditionele kleding. De jeugdreclasseringsambtenaar vraagt nog of de jongen wel dat lef heeft (376,

gesloten vraag), waarop de jongen reageert door te knikken. De jeugdreclasseringsambtenaar vraagt hierna door (378, open vraag) en de jongen antwoordt weer (380-384, *disclosure*) en komt met nieuwe argumenten in vergelijking tot zijn eerdere *disclosure*.

In onderstaand fragment wordt duidelijk dat het ontlocken van *disclosure* een proces is. Er komt niet gelijk een antwoord op de vraag.

Fragment 3 *Gesprek 5. Voorbeeld van geslaagd ontlocken van disclosure*

- 388 JR: Baal je daar van?
- 389 M: Ja, ik weet niet.
- 390 JR: Zeg ↑maar.
- 391 (9.7) ((JR schrijft en kijkt M met opgetrokken
392 wenkbrauwen aan))
- 393 JR: Zeg ↑maar.
- 394 M: Wat?
- 395 JR: Wat vind je daar van.
- 396 M: Gewoon, ja: a ik weet niet. Negen uur vind ik iets te
397 vroeg want dan zitten mijn leeftijdskinderen nog
buiten.

De jeugdreclasseringsambtenaar begint met een gesloten vraag (388). De jongen geeft niet gelijk antwoord op de vraag en heeft duidelijk tijd nodig. De jeugdreclasseringsambtenaar herhaalt zijn vraag nog drie keer, maar dan wordt deze open gesteld. Uiteindelijk geeft de Marokkaans-Nederlandse jongen na één gesloten vraag en drie open vragen een antwoord op de vraag en in dit geval een *disclosure*. Hij geeft duidelijk zijn ongenoegen weer over het feit dat hij zo vroeg thuis moet zijn.

Fragment 4 *Gesprek 12. Voorbeeld van mislukt ontlocken van disclosure*

- 233 (1.7) Met wie van de twee kun je het allerbeste
praten. =
- 234 M: =Met mijn moeder.

- 235 JR: Met je moe↑der? ((glimlacht))
- 236 M: Ja.
- 237 JR: Omdat? (0.8)
- 238 M: Omdat ze gewoon ehh (.) aardig is. (0.9)
- 239 JR: Ja, maar je vader is ↑ook aardig.
- 240 M: Ja.
- 241 JR: Hmmhmm. (7.4) ((JR kijkt naar M, M kijkt naar de
242 Tafel)) Hm. Ja grappig hè, hoe dat gaat.
- 243 M: Ja.
- 244 JR: Sommige kinderen kunnen ↑heel goed met hun vader
245 praten. (.) Sommige kinderen kunnen heel goed met
hun
246 moeder praten.
- 247 M: Ja.

In bovenstaand fragment tracht de jeugdreclasseringsambtenaar een *disclosure* te ontlokken. De jeugdreclasseringsambtenaar wil graag weten waarom de jongen liever met zijn moeder praat. De jeugdreclasseringsambtenaar begint met een gesloten reflectieve vraag (233), waarop de Marokkaans-Nederlandse jongen antwoordt en de jeugdreclasseringsambtenaar doorvraagt door middel van een gesloten vraag (235). De jongen geeft uiteindelijk geen duidelijk antwoord op de vraag en de jeugdreclasseringsambtenaar vult het uiteindelijk zelf in (244-246).

In totaal zijn er 1410 vragen gesteld door de jeugdreclasseringsambtenaren. Er zijn in totaal 436 niet-reflectieve, 974 reflectieve, 1097 gesloten en 313 open vragen gesteld. In totaal zijn er 142 *disclosures* waarvan 12 door middel van niet-reflectieve en 130 door middel van reflectieve vragen en waarvan 81 gesloten en 61 open vragen.

Het aantal *disclosures* dat ontlokt is door middel van niet-reflectieve vragen is erg klein. Daarom zal er alleen gekeken worden naar reflectieve vragen en zullen de niet-reflectieve vragen buiten beschouwing blijven.

Onderstaand tabel geeft de vragen en *disclosures* van reflectieve vragen weer.

Tabel 2 *Reflectieve vragen*

<i>Nr.</i>	<i>Gesloten</i>	<i>Open</i>	<i>Totaal</i>	<i>Disclosure Gesl.</i>	<i>Disclosure Open</i>	<i>Totaal</i>
1	8	4	12	4	1	5
2	5	10	15	1	1	2
3	22	19	41	2	3	5
4	41	28	69	8	6	14
5	48	22	70	1	1	2
6	25	9	34	-	-	-
7	39	17	56	-	2	2
8	41	16	57	5	4	9
9	30	15	45	5	2	7
10	21	5	26	6	-	6
11	96	32	128	11	8	19
12	64	17	81	3	4	7
13	69	25	94	5	4	9
14	43	10	53	16	4	20
15	90	20	110	-	4	4
16	49	34	83	4	15	19
Totaal	691	283	974	71	59	130

Op de gesloten vragen is 10% van de gevallen geantwoord door middel van een *disclosure* tegenover 21% van de open vragen die een *disclosure* hebben ontlokt. De meeste vragen zijn op een gesloten manier gesteld (87%).

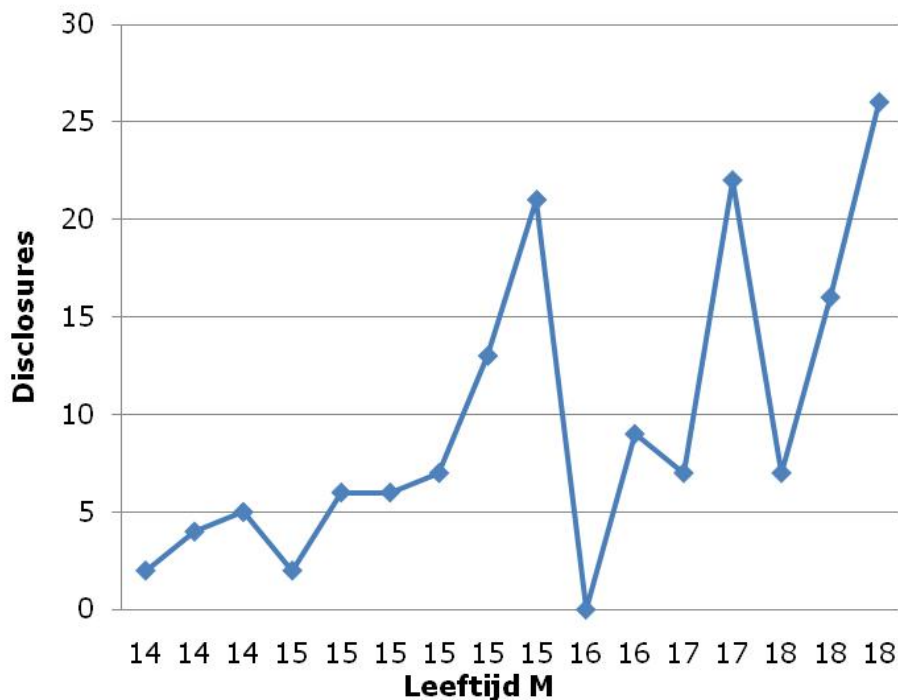
In de gesprekken waar de meeste *disclosure* voorkomt, vraagt de jeugdreclasseringsambtenaar vaak naar een bevestiging van wat de jongen heeft verteld. Wat ook naar voren komt in de fragmenten is dat het vertonen van *disclosure* een proces is. Er wordt niet gelijk op een vraag geantwoord door middel van een *disclosure*. De gegeven *disclosures* in de tabellen komen niet gelijk na de vraag, maar zijn wel een antwoord op de vraag.

Als er wordt gekeken naar het geslacht van de jeugdreclasseringsambtenaar blijkt dit geen rol te spelen, zowel mannelijke als vrouwelijke reclasseringsambtenaren ontlokken *disclosures*. Er is geen duidelijk onderscheid

gevonden. Wat opvallend is, is de leeftijd van de jongen, deze lijkt wel een rol te spelen. Dit wordt weergegeven in onderstaand figuur.

In onderstaand figuur zijn ook de *disclosures* meegeteld die niet ontlokt zijn door middel van een vraag. Sommige *disclosures* worden spontaan door de jongen vertoond of als reactie op opmerkingen gegeven.

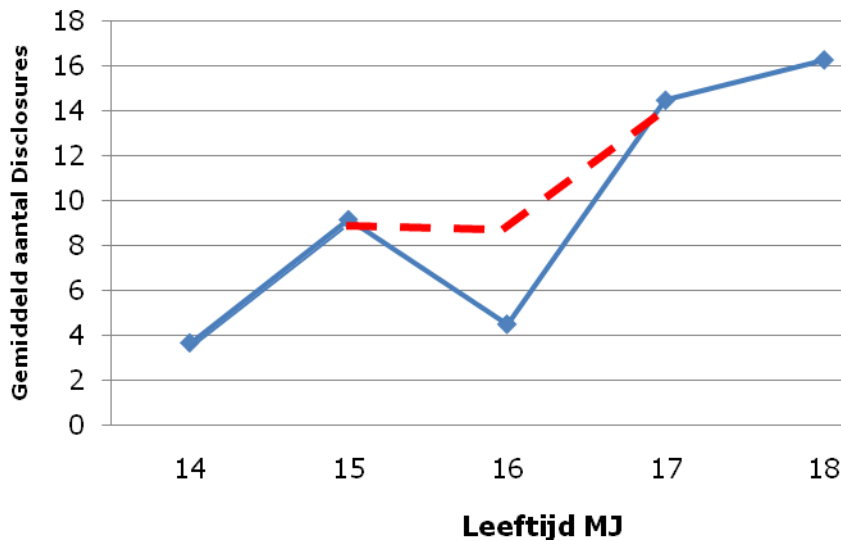
Figuur 1 Aantal *disclosures* per leeftijd van de Marokkaans-Nederlandse jongens

Bovenstaand figuur laat zien dat het aantal *disclosures* op jonge leeftijd (14 en 15 jaar) stabiel is. Op andere leeftijden is dit minder stabiel en zijn er veel uitschieters. Bij de oudere leeftijden (16, 17 en 18 jaar) zouden andere aspecten een rol kunnen spelen, zoals het onderwerp van het gesprek, de persoonlijkheid van de jongen en wanneer het gesprek heeft plaats gevonden in het reclasseringstraject. Deze aspecten kunnen ook invloed hebben bij jongere leeftijden, maar hier blijkt leeftijd een duidelijke indicator te zijn voor de mate van *disclosure*. In de eerste tabel is de gespreksduur per gesprek weergegeven. Voor 14-jarigen is de gemiddelde gespreksduur 22, voor 15-jarigen 23, voor 16-jarigen 20, voor 17-jarigen 30 en voor 18-jarigen 25 minuten. De gemiddelde duur van de gesprekken ligt niet ver uiteen, alleen de gespreksduur voor 17-jarigen is tien minuten langer dan bij 16-jarigen. De

tijdsduur van een gesprek blijkt een niet al te grote rol te spelen bij het ontlocken van *disclosure*.

Als het gemiddeld aantal *disclosures* per leeftijd van de jongens wordt bekeken kan er een verband worden aangetoond tussen leeftijd en het aantal *disclosures*. Figuur 2 geeft dit weer:

Figuur 2 Gemiddelde *disclosures* per leeftijd MJ

Aangezien er bij één gesprek geen *disclosures* zijn voorgekomen ontstaat er een vertekend beeld bij de 16-jarigen. Als dit gesprek buiten beschouwing wordt gelaten, dan is er een stijgende trend te zien. Dit geeft de rood gestippelde lijn aan en de daadwerkelijke gemiddeldes wordt aangegeven door de blauwe lijn. Er kan dus gesteld worden dat hoe ouder de jongen is hoe groter het aantal disclosures is.

Conclusie en discussie

In dit onderzoek is er gekeken naar de meest geschikte omstandigheden en voorwaarden om *disclosure* van de Marokaans-Nederlandse jongen te ontlokken tijdens gesprekken met een jeugdreclasseringsambtenaar. Uit dit onderzoek is gebleken dat de combinatie van open en reflectieve vragen de kans vergroot op een *disclosure* van de jongen. Daarnaast bleek ook de leeftijd van de jongen een rol te spelen, hoe ouder de jongen hoe meer *disclosures*. De sekse van de jeugdreclasseringsambtenaar bleek geen invloed te hebben op het aantal *disclosures*.

Een *disclosure* is een belangrijk aspect voor de jeugdreclasseringsambtenaar om toezicht en controle te houden op de jongen. De voortgang van de jongen kan beter in de gaten worden gehouden, als de jongen eerlijk is en openheid toont. Op deze manier kan de jongen op zijn eigen gedrag, intenties, gevoelens en gedachtes reflecteren, zodat hij in staat is om grip te krijgen op zijn leven en zo weloverwogen kan kiezen voor een andere leefstijl. Deze reflectie is mede mogelijk door *disclosure*. Dit is de pedagogische functie van de jeugdreclasseringsambtenaar.

In de *Communication Boundary Management Theory* (Petronia, 1991 in: Tardy & Dindia, 2006) wordt gesteld dat individuen een balans moeten maken tussen onthullingen en privacy. Dit is nodig vanwege de kwetsbaarheid die samenhangt met van het onthullen van persoonlijke informatie. Fragment 3 laat zien dat ook het geven van een *disclosure* door de Marokkaans-Nederlandse jongen gezien kan worden als een risico. De jongen geeft niet gelijk antwoord op de vraag en geeft uiteindelijk aan dat hij het niet eens is. Door dit te vertellen loopt hij een bepaald risico, aangezien de gesprekken niet vertrouwelijk zijn en alles wordt gerapporteerd.

Uit de resultaten komt naar voren dat de kans op een *disclosure* vergroot wordt als er reflectieve en open vragen worden gesteld. De kans dat op reflectieve vragen meer *disclosure* is gekomen dan op niet-reflectief komt door de aard van de vragen. Bij reflectieve vragen wordt er om het perspectief van de jongen gevraagd, dus de vraag zelf stuurt al aan op enige reflectie. Hoewel uit dit onderzoek is gekomen dat open vragen de kans vergroot op een *disclosure* zijn de meeste vragen gesloten gesteld door de jeugdreclasseringsambtenaar (87%). Er zou geconcludeerd kunnen worden dat de jongens van Marokkaanse afkomst behoefte hebben om meer ruimte en tijd te krijgen om antwoorden. Een open vraag geeft daar meer mogelijkheid toe. In het onderzoek van Schouten (2008) is gevonden dat de voorkeur voor een communicatiestijl niet cultuur gebonden is, maar dat de voorkeur

voor een communicatiestijl meer verbonden is met het zelfbeeld en de waarden van een persoon. De gevonden voorkeur voor open vragen tot het ontlocken van *disclosures* wordt waarschijnlijk niet bepaald door de culturele achtergrond van de jongens.

Er zijn geen sekseverschillen gevonden. De sekse van de jeugdreclasseringsambtenaar blijkt geen rol te spelen bij het ontlocken van een *disclosure*. De leeftijd van de jongen bleek wel een rol te spelen. Hoe ouder de jongen hoe meer *disclosures*, dit laat zien dat het vertonen van *disclosure* een communicatief proces is, het zou aangeleerd moeten worden. Uit ander onderzoek blijkt dat als jongeren meer zelfvertrouwen hebben meer persoonlijke informatie onthullen (Sparks, 1976 in: Papini, et al, 1990). Engels et al. (2000) heeft een verband gevonden tussen het hebben van meer zelfvertrouwen en leeftijd, dat hoe ouder de jongere is, hoe meer zelfvertrouwen hij of zij heeft. Er zou dus gesteld kunnen worden dat leeftijd en het vertonen van *disclosure* positief met elkaar in verband zijn. Verder onderzoek zou dit moeten uitwijzen.

De gesprekken verschillen erg van elkaar, zoals de inhoud en de fase van het reclasseringstraject waarin het gesprek plaatsvindt, hierdoor is het lastig om andere verband te leggen. Andere aspecten, wat niet gecontroleerd kon worden, kunnen ook een rol spelen zoals, de betrouwbaarheid van de *disclosure* van de jongen. Tevens kan er ook niet worden achterhaald hoe de relatie is tussen de jongen en jeugdreclasseringsambtenaar. Er kon ook niet worden vastgesteld of het doel van de jeugdreclassering, het voorkomen van recidive, is gehaald. Er kan dus niet met zekerheid worden gesteld of *disclosures* leiden tot een verminderde kans op recidive.

Daarnaast is de steekproef te klein om te kunnen generaliseren. Ook andere aspecten spelen nog een rol, de gemoedstoestand van de jongen op het moment van het gesprek, de eventuele rol die de camera heeft gespeeld, de persoonlijkheid van de jongen en het functioneren van de jeugdreclasseringsambtenaar. Deze aspecten zijn niet onderzocht, vervolgonderzoek is daarom van belang. Vervolgonderzoek zal moeten bestaan uit een grotere steekproef en een vragenlijst, voor en na het gesprek. Om op deze manier inzicht te krijgen in hoe tevreden de gesprekspartners zijn en om meer zicht te krijgen op de vorderingen van de jongen. Er zal ook systematischer gekeken moeten worden naar de combinatie van open en reflectieve vragen. Uit dit onderzoek is namelijk naar voren gekomen dat deze combinatie, open en reflectieve vragen, leidt tot het ontlocken van *disclosures* in deze specifieke context. De jeugdreclassering kan deze combinatie van vragen gebruiken om meer

disclosures te ontlocken en zo de kans op recidive van Marokkaans-Nederlandse jongens verkleinen.

Dankwoord

Dit onderzoek was zonder hulp niet mogelijk geweest. Vandaar dat ik mijn begeleider, Carol van Nijnatten, wil bedanken voor de steun tijdens dit onderzoek. Vooral de brainstorm momenten hebben tot een nuttige toevoeging van mijn masteronderzoek geleid. Ik wil ook graag mijn studiegenoten en huisgenoten bedanken voor de nodige ondersteuning en inzichten. Ten slotte mijn naaste omgeving voor de onmisbare steun. Dankzij bovengenoemde heb ik mijn master succesvol kunnen afronden.

Referenties

- Botrill, S., Pistrang, N., Barker, C., Worrell, M. (2009). The use of therapist self-disclosure: Clinical psychology trainees' experience. *Psychotherapy Research*, 2, 165-180.
- Brown, P., Levinson, S.C. (1987). *Politeness: some universal usage in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Delahaij, R. (2004). *Dossier empowerment: empowermentmethoden bij allochtonen Jongeren*. Forum: Utrecht.
- Dickson, D., Hargie, O. (2006). Questioning. In: Hargie, O. (ed.). *The handbook of communication skills*. (pp. 121-146). East Sussex: Routledge.
- Dindia, K., Allen, M. (1992). Sex differences in self-Disclosure: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 112, 106-124.
- Engels, R., Finkenauer, C., Meeus, W., Dekovic, M. (2000). Hechting aan ouders en welbevinden van adolescenten: de invloed van sociale vaardigheden en sociale competentie. *Pedagogiek*, 4.
- Gillespie, M., Smith, J., Meaden, A., Jones, C., Wane, J. (2004). Clients' engagement with assertive outreach services: A comparison of client and staff perception of engagement and its impact of later engagement. *Journal of mental health*, 13, 439-452.
- Griffin, E. (2006). *Communication: a first look at communication theory*. New York: Mc Graw Hill.
- Goldstein, E. G. (1997). To tell or not to tell: The disclosure of events in the therapist's life to the patient. *Clinical Social Work Journal*, 25, 41-58.
- Gudykunst, W.B., Matsumoto, Y., Ting-Toomey, S., Nishida, T., Kim, K. & Heyman, S. (1996). The influence of cultural individualism-collectivism, self construals, and individual values on communication styles across cultures. *Human Communication Research*, 22, 510-543.
- Hill, C. E., Knox, S. (2001). *Disclosure*. University of Maryland.
- Hoof van, J. Ruysseveldt van, J. (red.) (2004). *Sociologie en de moderne samenleving: maatschappelijke veranderingen van de industriële revolutie tot in de 21ste eeuw*. Heerlen: Boom Open Universiteit.
- Houtkoop, H., Koole, T. (2000). *Taal in actie: hoe mensen communiceren met taal*. Bussum: Coutinho.
- Jefferson, G. (1984). Transcript Notation. In: Atkinson, J.M. & Heritage, J. (1984).

- Krechtig, L. (2007). *De CRIEM aanpak*. Mo groep: Utrecht
Structures of Social Interaction: studies in Conversation Analysis. New York:
Cambridge University Press.
- Leaper, C., Carson, M., Baker, C., Holliday, H., Myers, S. (1995). Self-Disclosure and
listener verbal support in same-gender and cross-gender friends' conversations.
Sex roles, 33, 387-403.
- Oosterwegel, A. & Vollebergh, W. (2003). Jongeren in Nederland en hun waarden.
Een onderzoek onder adolescenten van Nederlandse, Turkse en Marokkaanse
afkomst. *Migrantenstudies, 19*, 215-227.
- Papini, D.R., Farmer, F.F., Clark, S.M., Micka, J.C., Barnett, J.K. (1990). Early
adolescent age and gender differences in patterns of emotional self-
Disclosure to parents. *Adolescence, 25*, 959-977.
- Schouten, B. (2008). Verschillen in voorkeuren voor communicatiestijlen onder
Nederlanders, Turken en Marokkanen: Etnische afkomst versus individuele
waarden en zelfbeeld. *Migrantenstudies, 1*, 55-71.
- Shadid, W.A. (2000). Voorlichting in een multiculturele samenleving. In: B. van Gent
& J. Katus (red.), *Voorlichting in een risicovolle informatiemaatschappij*.
Theorieën, werkwijzen en perspectieven. (pp. 145-162). Samsom: Alphen aan
den Rijn.
- Stevens, G., Veen, V., Vollebergh, W. (2009). *Marokkaanse jeugddelinquenten: een
klasse apart. Onderzoek naar jongens in preventieve hechtenis met een
Marokkaanse en Nederlandse achtergrond*. Nicis institute.
- Tardy, C. H., Dindia, K. (2006). Self-Disclosure: strategic revelation of information in
personal and professional relationships. In: Hargie, O. (ed.), *The handbook of
communication skills*. (pp. 229-266). East Sussex: Routledge.
- Ting-Toomey, S., Kurogi, A. (1998). Facework competence in intercultural conflict:
an updated face-negotiation theory. *International journal of intercultural
relations, 22*, 187-225.
- Trenholm, S., Jensen, A. (2004). *Interpersonal communication*. Oxford: University
Press.
- Vogelvang, B.O. (2005). *De jongere aanspreken; handboek methode
jeugdreclassering*. Utrecht: MO groep.